

MOEDER

Henri Nouwen

MOEDER

Een In Memoriam

Inleiding

Mijn moeder stierf op maandag 9 oktober 1978 om 18.14 uur. Het was een van de schaarse momenten dat ik niet aan haar bed zat. Ik was net de ziekenkamer uitgegaan om te telefoneren. Toen ik de kamer weer binnenkwam, keek mijn broer me aan en zei: 'Ze is dood.' Mijn vader had zijn hoofd op het bed gelegd en hilde zacht. Mijn zuster en mijn jongste broer die buiten de kamer hadden staan praten, kwamen binnen en keken naar haar verstilde gelaat. Het was voorbij.

De dokter kwam binnen, luisterde naar haar hart en zei: 'Ja, ze is overleden.' Toen hebben we gebeden. Ik heb geworsteld om de woorden te vinden die onze woorden waren: woorden van diep verdriet, woorden van dankbaarheid, woorden van hoop. Het was een ogenblik van grote intimiteit. Mijn moeder lag daar, stil en vredig. We keken naar haar en baden: 'Heer, leid haar nu naar uw huis en geef ons de moed om verder te leven, dankbaar voor

alles wat zij ons geschonken heeft.' Daarna verlieten we de kamer waar we vijf dagen lang van uur tot uur getuige waren geweest van haar pijn en haar strijd. We wisten dat zij nooit meer bij ons zou zijn.

Over die laatste dagen met mijn moeder wil ik schrijven. Er is in die dagen zoveel gebeurd dat ik bang ben dat het me zal ontglippen in de werveling van het leven van alledag, tenzij ik woorden kan vinden om mijn ervaringen vast te leggen. Ik wil beschrijven hoe in die dagen haar liefde, haar zorg, haar geloof en haar moed zich duidelijker dan ooit voor mij aftekenden en hoe ik op een nieuwe wijze ging begrijpen wat het betekende om haar zoon te zijn.

Maar het is zo moeilijk en pijnlijk. Ieder woord lijkt fout, iedere uitdrukking lijkt mijn gevoelens geweld aan te doen, iedere bladzijde lof of dank lijkt dat voorzichtig opgebouwde netwerk van liefde dat haar leven was te misvormen. Toch is het erger om niet te schrijven; niet schrijven is niet rouwen, niet de pijn voelen, niet de bitterheid proeven van haar afscheid.

Ik weet dat het mogelijk is om gewoon verder te leven en mezelf te vertellen dat zij gestorven is omdat we allemaal moeten ster-

ven; om dapper te zijn, sterk, kalm en flink. Ik weet hoe ik moet reageren op de condoléance van vrienden die zeggen: 'Het spijt me te horen dat je moeder is overleden.' Ik heb mijn antwoorden klaar: niet zoveel dat het hen verveelt, niet zo weinig dat ik kortaf lijk of koel. Langzamerhand heb ik ze al vele malen gebruikt. 'Dank je... ja... het is allemaal sneller gegaan dan we gedacht hadden... zij en mijn vader waren naar de Verenigde Staten gekomen om me op te zoeken... toen ze op Kennedy Airport aankwamen was ze erg moe en kon ze niet eten... de dokter, een vriend, constateerde geelzucht veroorzaakt door een tumor... in Holland is ze geopereerd... de kanker bleek sterk uitgezaaid... ze is bijgekomen uit de narcose, maar zes dagen later is ze overleden aan een complicatie in de longen...'

Ik heb er geen idee van hoe vaak ik die nietszeggende zinnen heb uitgesproken. Waarom herhaal ik die lege zinnen ? Ze verklaren niets. Erger nog: het is alsof ze meer verbergen dan vertellen. Telkens wanneer ik die woorden uitspreek, vraag ik me af waarom ik anderen zo slecht deelgenoot kan maken van het mysterie waaraan ik zelf deel heb gekregen, van het nieuwe inzicht dat zich voor mij heeft geopend. De eindeloze dialoog 'Het spijt me...',

‘Ja, ik heb er verdriet van...’ roept dikwijls een vreemde matheid op, maar brengt geen vertroosting. Desondanks ben ik iedereen dankbaar die me zijn leedwezen betuigt en wil ik maar al te graag mijn verdriet met anderen delen. Maar toch – er gebeurt iets dat zo belangrijk is dat het niet beperkt mag blijven tot die paar zinnen die ik al zo vaak heb gebruikt. Ik moet ten minste proberen meer te zeggen.

Mijn moeder is overleden. Die gebeurtenis is op geen enkele manier uniek. Het is een van de gewoonste ervaringen van het menselijk bestaan. Er zijn niet veel zonen en dochters die niet het sterven van hun moeder hebben meegemaakt of zullen meemaken, plotseling of geleidelijk, van veraf of van dichtbij. Toch wil ik dieper ingaan op dit gebeuren, omdat het, al is het niet ongewoon, uitzonderlijk of zeldzaam, toch in vele opzichten onbekend en ondoorgrondelijk blijft. Juist in de gewone, normale, alledaagse gebeurtenissen raken we aan het mysterie van het menselijk leven. Wanneer een kind wordt geboren, een man en vrouw elkaar omhelzen, of een moeder of vader overlijdt, openbaart zich aan ons het mysterie van het leven. Juist wanneer we uiterst menselijk zijn, wanneer we het dichtst

raken aan dat wat ons als mensen verbindt, ontdekken we de verborgen diepten van het leven. Daarom voel ik me nu vrij om te spreken over mijn moeder, van wie ik zoveel gehouden heb en wier dood me zoveel verdriet doet. Op talloze manieren heeft ze me verteld – en vertelt ze me ook nu nog – dat wat het meest universeel ook het meest persoonlijk is.

Ik herinner me dat mijn moeder altijd erg in verlegenheid werd gebracht wanneer ik haar in het bijzijn van anderen lof toezwaaide. Ze hield er niet van dat ik over haar sprak. Maar nu houdt ze me niet meer tegen; niemand kan haar meer in verlegenheid brengen. Zij is nu niet langer alleen maar mijn moeder, zij is een vrouw wier zoon wil spreken over dat wat zij hem heeft laten zien, niet alleen bij haar leven, maar ook in haar dood. Tijdens haar leven heeft zij slechts enkelen toebehoord, in de dood is zij voor allen.

I

Het is allemaal zo snel gegaan – en zo langzaam ! Toen ik van New York naar Amsterdam vloog, wist ik dat ik op weg was om afscheid te nemen van mijn moeder. Zo dikwijls had ik diezelfde reis gemaakt – nu leek ze me onwezenlijk. Ik voelde hoe mijn waarnemingen al veranderden terwijl mijn directe omgeving steeds meer vervaagde. Het kostte me moeite om te luisteren naar de aardige dame naast me, die me iets vertelde over de studie van haar dochter. Ik kon me er niet toe zetten een koptelefoon te nemen om naar muziek te luisteren of de geluidsband van de film te volgen. Ik kon er niet toe komen een boek te lezen dat me zou betrekken bij de verwickelingen in het leven van andere mensen. Boven de koude Noordatlantische Oceaan voelde ik me alleen. Niet eenzaam, niet gedeprimeerd, niet bezorgd, niet angstig, maar op een nieuwe manier alleen. Mijn moeder was stervende. Ze lag te wachten op mijn komst, ze wilde me zien en

met me bidden. Dat was de werkelijkheid die mijn geest vervulde terwijl het vliegtuig me naar huis bracht. Ik besepte dat mij iets heel nieuws overkwam.

Precies een maand geleden was ik van Jeruzalem naar Rome gevlogen. Naast me had een man gezeten van een jaar of zestig, die me vertelde dat hij terugvloog naar de Verenigde Staten om daar de begrafenis van zijn broer bij te wonen. Ik herinner me dat ik me wat onbehaaglijk had gevoeld, verward en in verlegenheid gebracht. Het had me zelfs wat geïrriteerd dat ik drie uur lang naast die man moest zitten met wie ik geen 'normaal' gesprek kon voeren. Nu was ik degene die mijn medemensen in verlegenheid kon brengen of irriteren, mensen die niet weggehaald wilden worden uit hun blijde vooruitzicht op een onbezorgde vakantie. Ik besepte dat verdriet een onwelkome metgezel is en dat iemand die zich werkelijk in het leed van een vreemde wil verdiepen een bijzonder mens is.

Om zeven uur 's morgens liep ik eindelijk door de lange gangen van Schiphol. Twee uur later ging ik in het Nijmeegse ziekenhuis de kamer binnen waar mijn moeder ziek lag. Vanaf het ogenblik dat ik haar zag, wist ik dat dit het begin was van iets nieuws. Ik glimlachte

en ze keek me aan, dankbaar dat ik was gekomen. Ik kuste haar voorhoofd en raakte haar hand aan. Woorden schoten tekort, maar waren ook niet nodig. Het enige dat telde was dat we bij elkaar waren.

Ze keek me aan met dezelfde ogen waarmee ze me zo vaak had aangezien – toen ik naar het seminarie ging, toen ik priester werd, toen ik wegging om in de Verenigde Staten te gaan wonen: ogen die uitdrukking gaven aan een liefde die onlosmakelijk verbonden was met pijn. Misschien was dat het wat me altijd zo diep had getroffen – haar ogen, waarin liefde en droefheid nooit helemaal te scheiden waren. Hoe vaak had ik tranen in haar ogen gezien als ik weer wegging nadat ik een dag, een week of een maand thuis was geweest ! Hoe vaak had ik naar dat lieve gezicht gekeken, dat zo prachtig sprak van liefde die altijd verdriet met zich brengt.

Nog zie ik haar wuiven op de kade van Rotterdam toen de ‘Statendam’ zich langzaam losmaakte van zijn ligplaats en mij meenam op mijn eerste reis naar de Verenigde Staten. Nog zie ik haar wuiven wanneer ik het bord ‘passengers only’ passeerde en de toegang tot het vliegveld inliep. Nog zie ik haar wuiven vanuit de huisdeur wanneer ik in de auto van

mijn broer werd weggebracht. En – de allereindelijkste herinnering omdat het zich honderden keren had herhaald – ik zie haar wuiven op het perron als de trein het station uitreed terwijl haar gestalte kleiner en kleiner en kleiner werd.

Altijd was er een glimlach en een traan, vreugde en verdriet. Altijd was dat zo geweest, vanaf het ogenblik van mijn geboorte toen haar tranen zich met een glimlach hadden vermengd.

Nu was het zeker dat ze stervende was: het stond duidelijk op haar gezicht geschreven ! Ik wist dat wij het beiden wisten, maar we zwegen beiden. Ik boog me over haar gezicht. Zo dichtbij, zo vertrouwd, zo zacht, zo vol pijn. De tranen in haar ogen gaven me te kennen dat ze, terwijl ze blij was dat ik gekomen was, ook bedroefd was dat ons nu niets meer bleef dan elkaar aankijken – en bidden.

‘Zal ik bidden ?’ vroeg ik zacht. Ze leek verheugd en knikte. Ik beseftte dat de woorden van de psalmen het ons mogelijk zouden maken elkaar op een nieuwe manier te bereiken en ik wist dat ze me erom gevraagd zou hebben als ze de kracht had gehad om te spreken. Sinds een jaar gebruikten we nu hetzelfde gebedenboek. De vele avonden die we samen hadden

doorgebracht, hadden we de liederen en psalmen van het avondgebed gelezen en daarin momenten gevonden van gedeelde rust. Toen ik het boek opensloeg, was alles heel gewoon, heel vertrouwd en veilig.

Zoals een hert reikhalst naar levend water,
zo wil ik, God met heel mijn wezen naar U toe.
Ik dorst naar God, de levende God;
Wanneer sta ik eindelijk oog in oog met mijn
God ?

Ik heb geen brood dan tranen dag en nacht en
altijd weer hoor ik zeggen: 'Waar blijft nu je
God ?'

Ik moet er steeds aan denken, en dan schiet
mijn hart weer vol,
hoe ik meeliep in het gedrang, naar het huis
van onze God,
en dan hoor ik ze weer zingen, heel die feestelijke
stoet.

Maar waarom dan zo moedeloos,
waarom opstandig ?

Ik zal wachten op God
en eens zal ik Hem danken:
Gij zijt mijn lijfsbehoud,
Gij zijt mijn God. (Ps. 42)

Terwijl deze woorden langzaam door mijn lippen gevormd werden en haar als een zachte wolk omhulden, wist ik dat we elkaar nader waren dan ooit. Al was ze te ziek om te glimlachen, te zwak om dank je te zeggen, te vermoeid om te antwoorden, haar ogen spraken van de vreugde die we voelden, eenvoudig omdat we bij elkaar waren. De psalmen hadden een kracht die ik er nog niet eerder in had gevoeld. Ze drongen door de gevoelslaag heen. Zodra de woorden van de psalm waren uitgesproken, was er tussen ons een macht, een kracht en een goddelijke werkelijkheid. Er was een vreugdevolle helderheid. Een moeder stierf, haar zoon bad, God was tegenwoordig en alles was goed.

Toen zij in mijn ogen keek, wist ik dat mijn dankbaarheid voor haar aanwezigheid in mijn leven in mij zou voortleven. Toen ik in haar ogen keek, wist ik dat zij zou heengaan in dankbaarheid voor haar man, haar kinderen en kleinkinderen en het vreugdevolle leven dat haar altijd had omringd. 'Maar waarom dan zo moedeloos, waarom opstandig? Ik zal wachten op God en eens zal ik Hem danken: Gij zijt mijn lijfsbehoud, Gij zijt mijn God.' Er was een golf van energie die niet van een zieke vrouw afkomstig was of van een diepbedroefde man.

Er was, voelden we, een waarheid die ons beiden omvat hield. Ik huilde niet en voelde ook geen verlangen om te huilen. Zij huilde niet en probeerde ook niet iets te zeggen. Wij waren samen in een ogenblik van waarheid, een ogenblik dat we samen wilden beleven.

Hoelang zou het duren ? Hoeveel uren, dagen of maanden zouden we nog samen hebben ?

Waarom zou je je daar zorgen over maken ? dacht ik.

Waarom zou je niet gewoon hier zijn om de goedheid van God juist op dit ogenblik te ervaren en te zien ?

Toen kuste ik haar weer en zei: 'Ik ga een paar uur slapen. Dat heb ik wel nodig na die lange vliegreis. Vanavond zie ik je weer.' Ik tekende met mijn duim een kruisteken op haar voorhoofd en zei: 'Dag... slaap lekker.' Toen, nadat ik zachtjes haar kamer had verlaten, ging ik naar het huis waar mijn vader en zuster me opwachtten. Ik voelde me heel rustig en sterk. We waren samen en we waren omgeven door kracht.